

Українська медична стоматологічна академія
Кафедра українознавства та гуманітарної підготовки
Лещенко Т.О., Бондар Н.В., Жовнір М.М.

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС: НОВАЦІЇ ТА ВАРІАЦІЇ

Наочно-навчальний посібник

Полтава – 2020

УДК 811.161.2'35

ISBN

Рекомендовано Центральною методичною комісією

Української медичної стоматологічної академії

(протокол №5 від 25 лютого 2020 року)

Автори:

Лещенко Тетяна Олександрівна – завідувачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Української медичної стоматологічної академії, кандидатка філологічних наук, доцентка;

Бондар Наталія Василівна – викладачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Української медичної стоматологічної академії, кандидатка філологічних наук;

Жовнір Марина Миколаївна – викладачка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Української медичної стоматологічної академії, кандидатка філологічних наук.

Рецензенти:

Семенко Світлана Василівна – кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри журналістики Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка;

Дегтярьова Клавдія Віталіївна – кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри українознавства та гуманітарної підготовки Української медичної стоматологічної академії.

Лещенко Т. О.

Український правопис: новації та варіації : наочно-навчальний посібник / Лещенко Т. О., Бондар Н. В., Жовнір М. М. – Полтава : УМСА, 2020. – 40 с.

Наочно-навчальний посібник створено з метою запобігання типовим помилкам в усному й писемному мовленні. Він містить узагальнення результатів правописних пошуків українських мовознавців, опис найпосутніших правописних змін, практичні рекомендації щодо правильного вживання слів і висловів, складні випадки їх наголошення, фахові коментарі, приклади медичних репрезентантів правописних новацій.

Видання призначено для широкого кола читачів.

УДК811.161.2'35

© Т. О. Лещенко, Н. В. Бондар, М. М. Жовнір

ПЕРЕДМОВА

НА ЛІНГВІСТИЧНОМУ РОЗДОРІЖЖІ

Виняткову цінність і значущість унормованої орфографії вкрай важко переоцінити. Правописна норма – це та непорушна основа, яка забезпечує мінливу мову від неконтрольованого засилля нового в мововжитку. Стабільний правопис єднає словесну традицію, сприяє усталенню грамотності кожного українця, гуртує вітчизняну національну спільноту. Державна мова має орієнтуватися на єдиний орфографічний кодекс, а всі громадяни й інституції без вагань і внутрішніх суперечностей мусять дотримуватися визнаних загалом і кодифікованих у лексикографічних джерелах правил.

Не всупереч постулату про те, що мова «живе», безупинно розвивається, зазнаючи найрізноманітніших упливів соціального, політичного, культурного і наукового буття, наголошуємо на почасті руйнівному впливові будь-яких спроб розхитати чи ослабити орфографічний статус мови.

Не зайве наголосити, що невмотивовані втручання в правописну систему дестабілізують норми на всіх рівнях літературної мови, спантеличують її носіїв, відчутно знижують рівень грамотності населення, змушують лексикографів поспіхом корегувати словникові реєстри і в «турборежимі» популяризувати базові правописні зміни.

Навіть щире прагнення фахівців покращити й оновити правописну систему – чи то адаптувати її до найновіших позалінгвальних зрушень, чи то відновити історичну справедливість, повернувши до активного слововжитку призабуті, іноді застарілі автентичні українські мовні елементи, – може спричинити загальний опір. Дехто навіть убачає в теперішніх орфографічних корекціях недоцільні

спроби дисгармонізувати столітні традиції українського письма, реалізувати перезрілі власні амбіції, акцентувати на архаїці. Ця тема вкрай дражлива, тому лише зауважимо про безупинний розвиток мови й потребу відобразити важливі зрушення, фіксуючи їх на письмі, та при цьому не забувати про цінність системності й необхідність вироблення, уніфікації й чіткого дотримання норм, які регулюють використання лінгвальних одиниць на всіх мовних рівнях.

Нині ми перебуваємо на правописному роздоріжжі, у зоні орфографічної турбулентності, а пристрасті навколо орфографічного оновлення тривають. Не варто забувати, що мова – це живий організм, який перебуває в постійному русі, і завдання кожного, хто її любить і шанує, щосили прагне її засвоїти, пізнати всі мовні тонкощі й активно послуговуватися ними в повсякденні, – не намагатися дізнатися витoki змін, варіативності чи мовних компромісів, а прагнути передовсім ознайомитися з ними, сформуванати особисте ставлення до поданих у новому правописі модифікацій, екстраполюванати оновлену орфографічну систему до власної ціннісної життєвої парадигми.

Авторитетні члени комісії, яка працювала над прийнятим проектом українського письма, сміливо порушили гострі мовознавчі питання, прагнули відокремити зерно від половини в цій царині, звернувшись до історичних витоків нашої мови і, безумовно, апелюванати до глибоко вкорінених у мовну свідомість кожного українця правописних традицій; запропонували оригінальний і органічний симбіоз орфографічних норм.

Український правопис 2019 року – це редакція українського правопису, яку підготувала Українська національна комісія з питань правопису в складі, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 року. Варіант проекту в електронному вигляді на 216 сторінках було розміщено Міністерством освіти і науки України на сайті для громадського обговорення, яке тривало з 15 серпня до 15 вересня 2018 року.¹³ вересня 2018 року термін громадського обговорення було продовжено до 1 жовтня.

Мотивуючи зміни, Правописна комісія заявила, що «повертає до життя низку особливостей «харківського» правопису, поновлення яких має наукове підґрунтя.

Комісія підкреслила, що мова народу розвивається разом із його історією, і мовна практика українців 1930-2010 років також є частиною української орфографічної традиції. Попри тривалі й напружені дискусії підсумкове голосування щодо проєкту нової редакції українського правопису було одностайним.

Громадське обговорення проєкту Українського правопису тривало до 1 жовтня 2018 року. Надійшло понад 500 пропозицій, зауважень і коментарів. 22 жовтня 2018 року відбулося підсумкове засідання Правописної комісії, на якому внесли деякі правки за результатами громадського обговорення. 24 жовтня на спільному засіданні президії НАН України і колегії МОН було заслухано доповідь голови Робочої групи з підготовки проєкту Українського правопису «Про нову редакцію Українського правопису»; проєкт правопису схвалено і рекомендовано після доопрацювання подати на затвердження до Кабміну. 22 травня 2019 року постановою №437 Кабінет Міністрів України схвалив цей проєкт правопису. Із 3 червня 2019 року в Україні новий правопис став чинним.

У пояснювальній записці до правопису зазначено, що нову редакцію розроблено на основі української **правописної традиції** з урахуванням новітніх мовних явищ, які набули поширення в різних сферах суспільного, наукового й культурного життя.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 липня 2019 року №1033 «Про впровадження нової редакції Українського правопису» ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» рекомендував закладам вищої освіти розглянути питання впровадження в освітній процес нової редакції Українського правопису на вчених радах і розробити методичні посібники щодо застосування Українського правопису в редакції 2019 року для учасників освітнього процесу ЗВО.

У нашому посібнику вміщено найбільш значущі, на наш погляд, нововведення нового «Українського правопису», максимально адаптовані до медичного мовного дискурсу.

Сподіваємося, що цей посібник знадобиться не лише філологам, а й усім небайдужим до українського слова, його історії й сучасних перипетій. Гадаємо, що кожен українець сам обере потрібний йому мовний дороговказ...

НЕВІДМІНЮВАНИЙ ЧИСЛІВНИК "ПІВ"

За новим правописом, невідмінюваний числівник «пів» зі значенням «половина» з іменником-загальною і власною назвою у формі родового відмінка однини пишемо **ОКРЕМО**: *пів години, пів міста, пів ящика, пів ями, пів Києва, пів України*.

Якщо ж «пів» ужито з іменником у формі називного відмінка і становить єдине поняття, а не в значенні «половина», то пишемо **РАЗОМ**: *піваркуш, південь, півколо, півкуля, півмісяць, півострів*.

АЛЕ

півострів

півкуля

НОВИЙ ПРАВОПИС

Кожні **пів року** треба відвідувати
стоматолога.

Пів години лікар оглядав пацієнта.

НОВИЙ ПРАВОПИС

ЙОТУВАННЯ

Скасовано деякі написання на кшталт ЙЯ, ЙЄ тощо. Натепер звук [j] у складі звукосполучень [je], [ji], [ju], [ja] передаємо буквами **є, ї, ю, я**: *конвеєр, плеєр, флаєр, круїз, мозаїка, лояльний, параноя, пляєда, секвоя, фаянс, феєрверк, траєкторія, фоє, еті, Гаїті, Гоя, Ісая, Рамбує, Шантії, Соєр, Хаям, пєєрові бляшки* та ін.

Франциско Гоя

фоє

параноя

- ✓ панацея
- ✓ контеєр
- ✓ параноя

- ✓ пеєрові
бляшки

Слова **проєкт**, **проєкція** тепер пишемо через Є, як і в інших схожих випадках, на кшталт «траєкторія» й інші слова з латинським коренем -ject-, що було запроваджено раніше; дотепер їх писали через Е і вони були, по суті, винятками.

проєкт закону

проєкція на екрані

✓ **проЄкт стоматологічного кабінету**

✓ **проЄкція верхівкового утвору**

✓ **траЄкторія руху щелепи**

СЛОВА З ІНШОМОВНИМ КОМПОНЕНТОМ

До компонентів, що пишуться разом, тепер, зокрема, належать: **авто-, агро-, аеро-, алко-, арт-, біо-, боди-, веб-, гідро-, еко-, ізо-, кібер-, мета-, моно-, онко-, пара-, прес-, фіто-, фоно-, іно- (іншо-, інако-)** та **ін.**, а також **архі-, архи-, блиц-, гіпер-,екстра-, макро-, максі-, міді-, мікро-, міні-, мульти-, нано-, полі-, преміум-, супер-, топ-, ультра-, віце-, екс- :**

архіскладній, біосумісність, блицновіни, блицопитування, вебсторінка, віцепрем'єр, гіперзвук, гіпермаркет, екопродукти, економклас, ексміністр, експрезидент, екстраклас, макромолéкула, макроеконóміка, максіóдяг, мідіóдяг, мікрооргані́зми, мікрохві́лі, мікрочасті́нка, мініблóк, мінідіві́ск, мінікомп'ю́тер, му́льтимільйонéр, нанокomp'ю́тер, наночасті́нки, полімотива́ція, попмузика, преміумклас, пресконференція, супермаркет,

супермодель, супермодний, топменеджер, топмодель, ультразвук, ультрамодний, флешмоб та ін.

Але увага: якщо такі іншомовні компоненти приєднані до власного імені, то їх пишемо з дефісом: *пан-Європа, псевдо-Фауст.*

лейбмедик

мініштифт

вебсторінка УМСА

гіпернефрома

гіперфункція

**ультразвукове
(дослідження)**

макрогірія

мікропротез

НОВИЙ ПРАВОПИС

З ДЕФІСОМ ПИШЕМО:

- ініціальну аббревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом: *ВІЛ-інф'єкція, ВІП-з'ала, ДНК-аналіз, ДНК-експертіза, е-декларування, е-деклар'ація;*
- дві ініціальні аббревіатури, написані великими літерами: *ВІЛ-СНІД;*
- слова-терміни, у складі яких є літера алфавіту: *П-подібний, Т-подібний;*
- за традицією: *карт-бланш, статус-кво* та ін.;
якщо перший іменник складного слова:
- визначає певну прикмету чи особливість предмета, особи, явища, названих другим: *бізнес-план, бізнес-проєкт, блок-система, допінг-контроль, інтернет-видання, інтернет-послуга, компакт-диск, крекінг-процес, піар-акція, піар-кампанія, фан-клуб, фітнес-клуб;*
- є назвою літери грецького алфавіту, що лексикалізувалася: *альфа-промені, альфа-розпад, альфа-частинка, бета-промені, бета-розпад, бета-частинка, дельта-проміння, дельта-функція, дельта-частинка;*
- разом із другим становить єдине найменування військового звання, державної посади (*генерал-лейтенант, генерал-майор, прем'єр-міністр*), одиниці вимірювання чого-небудь (*кіловат-година, мегават-година*), узвичаєних музичних понять (*до-дієз, мі-бемоль, сі-бемоль, соль-дієз* та ін.), проміжних сторін світу (*норд-вєст, норд-ост*), деяких рослин (*сон-трава, мати-й-мачуха*);
- є невідмінюваним іменником іншомовного походження: *с'уші-бар, караоке-бар.*

Тепер «топ-100», «топ-десять» – «поза законом».

Просто у правопис внесли уточнення щодо написання модного слова «топ»: Компонент топ- із числівниками не поєднуваний. **Тобто написання на кшталт «топ-100», «топ-десять» тощо – порушення правопису!** Для

передачі поняття чогось найпершого (чи найостаннішого), найважливішого, чільного, провідного або найгіршого багата українська мова має досить засобів, і не варто збіднювати її до одного-єдиного способу, ще й чужого.

НЕ ЗМІНИ, АЛЕ ВАРТЕ УВАГИ

§ 40. Примітка 1. Прислівники, утворені з відносних (зрідка — якісних) прикметників, здебільшого зберігають на собі логічний наголос і не зливаються в одне слово з наступним прикметником або дієприкметником: абсолютно сухій, валентно пов'язаний, вільно конвертований, діаметрально протилежний, компетентісно орієнтований, науково обґрунтований, професійно орієнтований, соціально активний, соціально свідомий, соціально небезпечний, суспільно корисний, суспільно необхідний, хімічно стійкий, чітко окреслений.

ПОДВОЄННЯ БУКВ УНАСЛІДОК ЗБІГУ

Слово *священник* тепер пишемо з двома **Н**, як і в інших словах зі збігом однакових приголосних на межі кореня і суфікса; раніше воно було фактичним винятком і вживалося з одним **Н**.

священник,

*предстоятель єдиної православної Української церкви,
митрополит Київський і всієї України Епіфаній*

НОВИЙ ПРАВОПИС

Слово **госпіс** тепер пишемо з **Г** на початку (раніше було *хоспіс*);
інші схожі запозичені слова залишилися через Х.

зосніс

ВЕЛИКА І МАЛА ЛІТЕРА

Релігійні поняття пишемо з великої букви:

Бог

Трійця

В усталених словосполученнях, що використовуються в розмовній мові, де слова *Бог*, *Господь* та ін. не вживаються як їх найменування, їх пишемо з малої букви: *бог зна що* (невідомо що), *бог зна коли* (невідомо коли), *господь з тобою (вами)* (уживається як здивування, заперечення, докір), *бог з ним (з тобою)* (уживається на знак згоди, примирення, прощення та ін.). З малої букви пишемо вигуки *бóже*, *гóсподи*, *ій-бóгу*, *гóсподи бóже мій*, *бóже збав*, крім випадків, коли слова *Боже*, *Господи* є звертанням до Бога.

ДЕРЖАВНІ СВЯТА

День Незалежності України

День Соборності України

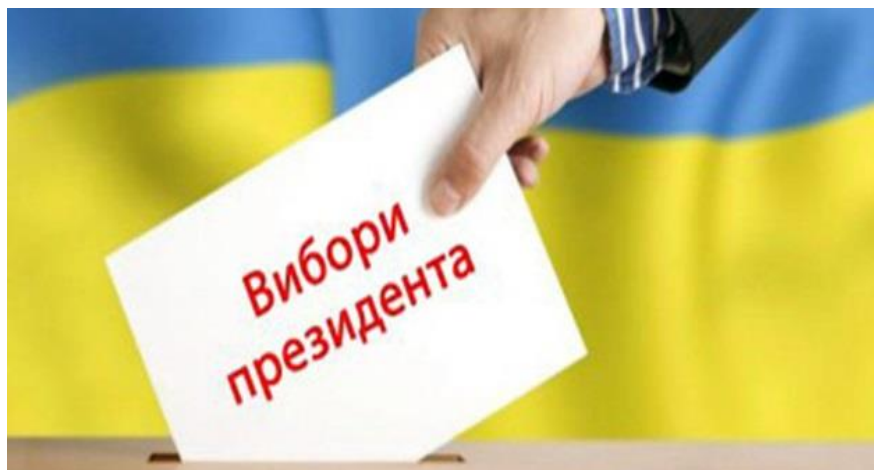

День Конституції України

Посади державних службовців – з малої букви:

колишня міністерка охорони здоров'я

вибори президента України

Але:

*чинний **П**резидент України*

Назви сайтів без родового слова пишемо з малої букви (*твітер, гугл*);
назви сайтів із родовим словом пишемо з великої букви і в лапках (*мережа
«Фейсбук», енциклопедія «Вікіпедія»*); назви сайтів, ужиті як назви
юридичних осіб, пишемо з великої букви і **без лапок** (*РНБО ввела санкції
проти Яндекса*).

Назви виробничих марок технічних виробів (машин, приладів і т. ін.)
беремо в лапки і пишемо з великої букви: автомобілі *«Нісан», «Вольво»,
«Фольксваген»*), літак *«Бойнг 777»*, трактор *«Слобожанець»*.

Але назви самих виробів беремо в лапки і пишемо з малої букви:
«нісан», «вольво» «фольксваген» (автомобілі), «бойнг» (літак).

Ознайомлюємося зі скісною рисою

Запроваджено новий розділовий знак –скісна риска (/). Її ставимо:

- в офіційно-діловому і науковому стилях – як розділовий знак між однорідними членами речення і в інших подібних випадках у значенні, близькому і до єднального (=і), і до розділового (=або) сполучників (і можливістю переважання в різних контекстах то одного, то іншого з цих значень): системність / несистемність мовних явищ;
 - на позначення року, що не збігається з календарним, напр.: у 2018/2019 навчальному році;
 - на позначення співвідношення яких-небудь величин, параметрів: співвідношення курсу гривня / долар;
- у графічних скороченнях: п/в (поштове відділення), р/р (розрахунковий рахунок), х/к (холодного копчення), **п/п (по порядку: № п/п)**, к/т (кінотеатр), т/к (телеканал), с/г (сільськогосподарський) та ін.; м/хв (метрів за хвилину) км/год (кілометрів за годину), Ф/м (фарад на метр) та ін. У таких випадках після скорочених частин слів крапки не ставимо.

НОВИЙ ПРАВОПИС

ФЕМІНІТИВИ

Іменники на означення осіб жіночої статі утворюються за допомогою суфіксів **-К-**, **-ИЦ-(Я)**, **-ИН-(Я)**, **-ЕС-** та ін.

Найуживаніший суфікс **-К-**, бо він поєднуваний із різними типами основ: *авторка, деканка, дизайнерка, директорка, міністерка, редакторка, співачка.*

Основи на **-НИК** і **-ЕНЬ** +суфікс **-ИЦ-** = *набірниця, учениця.*

Основи на **-ЕЦЬ** і приголосний +суфікс **-ИН-** = *плавчиня, продавчиня, філологиня.*

Рідковживаний суфікс **-ЕС-**: *баронеса, патронеса, поетеса.*

ректорка

деканка

завідувачка

клініцистка

алергологиня

хірургиня

стоматологиня

НОВИЙ ПРАВОПИС

УЗАКОНЕНО ФЕМІНІТИВИ! Утворення жіночих форм іменників, які раніше існували в чоловічому роді, у новому правописі - **ПРАВИЛО**, а не просто забаганки феміністок. Нові слова утворюють за допомогою суфіксів **-к, -иц(я), -ин(я) та -ес.**

Міністерка

Завідувачка

Деканка

Керівниця

Бухгалтерка

Заступниця

Директорка

Філологиня

Т.Л.

Примітка. Сучасна українська мова – багатофункціональна, розвинена стилістично, насичена термінологією – активно взаємодіє з багатьма світовими мовами. Вона відкрита до новацій і динамічна: повсякчас змінюється її словник, з’являються нові терміни в різних сферах суспільної комунікації, виникає потреба адаптації загальних і власних назв до раніше сформульованих орфографічних правил. Позамовна сучасність безупинно диктує вектори внутрішньолінгвального розвитку. У мові відбиваються надважливі історико-культурні й соціально-історичні події, особливості людського мовного чуття, багатовіковий досвід.

Питання ревіталізації й осучаснення українських одиниць українолітературної мови, тому спричиняє жваву дискусію серед носіїв мови, які не лишаються байдужими до впровадження писемності. Утім, не зважаючи на усвідомлення цього, у кожного своя візія, якою має бути взірцева літературна мова.

Нещодавні зміни в українському правописі можна поділити на дві великі групи: перша – нове написання слів, і друга – варіантні доповнення до чинної норми. Новацією правопису стало офіційне визнання *фемінітивів*, тобто

альтернативних або парних аналогічним поняттям чоловічого роду слів жіночого. Такі зміни українці вже встигли охрестити «революційними».

Нагадаємо, що донині правопис жодним чином не регулював цього аспекту. Відтепер за допомогою суфіксів *-к-*, *-иц-(я)*, *-ин-(я)*, *-ес-* тощо від іменників чоловічого роду утворюємо іменники на позначення осіб жіночої статі. Найуживаніший – суфікс *-к-*, бо він поєднуваний із різними типами основ: *авторка, дизайнерка, директорка, редакторка, співачка, студентка, фігурістка та інші*. Суфікс *-иц-(я)* приєднуємо насамперед до основ на *-ник*: *верстальниця, набірниця, порадниця та -ень*: *учениця*. Суфікс *-ин-(я)* сполучаємо з основами на *-ець*: *кравчиня, плавчиня, продавчиня*, на приголосний: *майстриня, філологиня, стоматологиня, бойкуня, лемкуня*. Суфікс *-ес-* рідковживаний: *дияконеса, патронеса, поетеса*.

Для частини наукового світу впровадження омовлених норм – це архіважлива справа. Вони позитивно сприймають зміни, потрактовуючи їх чи не єдиною можливістю користуватися нормами, створеними на ґрунті давніх українських правописних традицій. Одностайні в цьому питанні відомі мовознавці: Б. М. Ажнюк, Л. П. Гнатюк, І. О. Голубовська, К. Г. Городенська, П. Ю. Гриценко, С. Я. Єрмоленко, В. С. Калашник, О. Д. Пономарів, М. С. Скаб, В. Г. Скляренко, Л. Т. Масенко, О. О. Тараненко, Л. Л. Шевченко та ін.

В Україні фемінітиви не були визнані офіційно, але їх використовували здавна. З огляду на історично сформовану норму й традицію українства, її гендерний аспект, фемінітивна підсистема української мови як сукупність іменників зі значенням особи жіночої статі, що перебувають у постійних закономірних відношеннях і зв'язках між собою, має право на життя. Вона безперервно розвивається. Попри це, думки науковців-філологів розділилися. Деякі з авторитетних учених поставили під сумнів належність фемінітивів до правописної системи загалом. Так, О. Авраменко зауважує: «Фемінітиви – це не питання правопису. Українською мовою ми як чуємо, так і пишемо. Тому це питання лексики і словотвору, а не правопису. Адже лексика визначає, є таке слово чи немає» [1]. Утім, щодо сприймання чи заперечення доцільності

послугування фемінітивами його висновок категоричний: «Загалом до фемінітивів я ставлюся поблажливо. Чому б і ні? Якщо слово звучить органічно, я тільки за» [Там само].

Цю точку зору підтримує й О. Пономарів. Він наполягає на обов'язковості такої лексичної підсистеми в українській мові: «Про фемінітиви під час обговорення цього проєкту не йшлося, адже це не правописне питання» [2]. Дослідник переконаний у тому, що невдовзі практика вживання фемінітивів стане масовою, а завдання кожного свідомого українця – сприяти цьому, підкреслюючи свою історичну й мовну обізнаність: «Сказати, що фемінітиви українській мові непритаманні, – це продемонструвати своє невігластво» [Там само].

На думку Л. Павлюк, з'ява й офіційне визнання фемінітивних форм – це наслідок усвідомлення суспільством значущості гендерної толерантності: «Фемінітиви, тобто диференційовані за гендерною ознакою назви професій та інших ідентичностей, варто використовувати насамперед тому, що такий слововжиток відповідає потребі соціальної репрезентованості жінки в суспільстві» [2].

Дискутувати можна без упину, а той факт, що фемінітиви – то одна з питомих рис усіх слов'янських мов, лишиться незмінним. Важко лишень перебачити подальшу долю цього словесного пласту й окреслити його місце серед інших узвичаєних лексичних парадигм.

Література до примітки

1. Що змінить нова редакція правопису? [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://www.the-village.com.ua/village/knowledge/questions/276443-kontent-pro-pravopis-scho-zminitsya>. – Дата звернення: 10.11.2019. – Назва з екрана.

2. Фемінітиви в українських медіа: «за» і «проти» [Електронний ресурс]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://day.kyiv.ua/uk/article/blog-lshzh/feminivvy-v-ukrayinskyh-media-za-i-proty>. – Дата звернення: 4.11.2019. – Назва з екрана.

НОВИЙ ПРАВОПИС

Слова з елементами

дво- / двох-, три- / трьох-, чотири- / чотирьох-

Тепер пишемо тільки *двоактний, двоокис, двооксид, двоопуклий, двоосьовий, триатомний*, а не «двох-», «трьох-», «чотирьох-», як раніше, перед наступним А чи О.

Пишемо *двох-, трьох-, чотирьох-*, якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: *двохсотий, трьохтисячний, чотирьохмільйонний, чотирьохмільярдний; двохсотріччя, трьохсотріччя, чотирьохсотріччя.*

• **Двоактний, двоокис, двооксид, двоопуклий, двоосьовий, триатомний, триокисень, чотириосьовий**

• – а не «двох-», «трьох-», «чотирьох-», як раніше, перед наступним А чи О).

• - якщо наступна частина є числівником чи співвідносним іменником: *двохсотий, трьохтисячний, чотирьохмільйонний, чотирьохмільярдний; двохсотріччя, трьохсотріччя, чотирьохсотріччя.*

двоосьовий шарнір
двоопуклий утвір
двооксид кремнію

НОВИЙ ПРАВОПИС

Із невідмінюваних іменників іншомовного походження перевели до відмінюваних слово **ситро**, додавши його до відмінюваного й раніше *пальта*. *Метро*, *кіно* лишилися невідмінюваними.

ВАРІАЦІЇ

Г / Ґ

У прізвищах та іменах людей допускається передавання звука [g] двома способами: шляхом адаптації до звукового ладу української мови — **буквою Ґ** (Верґілій, Гарсі́я, Гегель, Георг, Гете, Грегуа́р, Гулліве́р) і шляхом імітації іншомовного [g] — **буквою г** (Вергі́лій, Гарсі́я, Гео́рг, Ге́те, Грегуа́р, Гулліве́р і т. ін.).

Ге́те /Ґе́те

Верґі́лій /Вергі́лій

ВАРІАЦІЇ

АУ / АВ

У запозиченнях із давньогрецької мови, що мають стійку традицію передавання буквосполучення **au** шляхом транслітерації як **ау**, допускаються орфографічні варіанти: *ау*діє́нція і *ав*діє́нція, *ау*ди́то́рія і *ав*ди́то́рія, *лауреа́т* і *лавра́т*, *па́уза* і *па́вза*, *фа́уна* і *фа́вна*.

лауреати/лауреати

Лауреати Державної премії України

Указом Президента України за № 110/2019 «Про присудження Державних премій України в галузі науки і техніки 2018 р.» доктор медичних наук, професор, ректор Української медичної стоматологічної академії В. М. Ждан, доктор медичних наук, професор, проректор Української медичної стоматологічної академії І. П. Кайдашев, доктор медичних наук, професор К. Є. Іщейкін за працю «Наукова розробка та впровадження персоніфікованого підходу до діагностики, лікування та профілактики імунозалежних захворювань» удостоєні Державної премії України в галузі науки і техніки.

НОВИЙ ПРАВОПИС

ВАРІАЦІЇ

Т / Ф

У словах грецького походження, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: *анáфема і анáтема, дифіра́мб і дитира́мб, ефі́р і ете́р, ка́федра і кате́дра, логарі́фм і логарі́тм, міф, міфоло́гія і міт, мітолóгія, Агата́нгел і Агафа́нгел, Афíни і Ате́ни, Борисфе́н і Бористе́н* та ін.

***КаТéдра/каФедра* дитячої терапевтичної
стоматології з профілактикою стоматологічних
захворювань УМСА**

НОВИЙ ПРАВОПИС

ВАРІАЦІЇ

ВАРІАНТНІ ФОРМИ РОДОВОГО ВІДМІНКА

Іменники на **-ТЬ** після приголосного, а також слова *кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь* у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-И**: *гідност**И**, незалежност**И**, радост**И**, смерт**И**, чест**И**, хороброст**И**; кров**И**, любов**И**, осен**И**, сол**И**, Білорус**И*** та ін.

поріг збудливості/**И**

особливості/**И**
анатомічної будови

відсутності/**И**
патологічних змін

сформованості/**И** коренів

НОВИЙ ПРАВОПИС

НЕ ЗМІНИ, АЛЕ ВАРТЕ УВАГИ

Іменники чол. роду з числівниками **два, три, чотири** мають закінчення — **И, -і** (-ї): *два зуби, три медики, чотири студенти.*

три зуб**И**

чотири моляр**И**

два стоматолог**И**

три хірург**И**

чотири лікар**И**

чотири абсорбент**И**

НОВИЙ ПРАВОПИС

АКТУАЛЬНІ МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ РАЗОМ, ІЗ ДЕФІСОМ, ОКРЕМО

Разом пишемо іменники, утворені шляхом поєднання за допомогою сполучного звука двох чи кількох основ:

карієсорезистентність

іонофорез

остеоіндукція

склоіономер

антибіотикотерапія

вакуумкюретаж

вітамінотерапія

вестибулопластика

електроодонтодіагностика

каналонаповнювач

кислотостійкість

слиновідсмоктувач

цинкоксидевгенол

НОВИЙ ПРАВОПИС

АКТУАЛЬНІ МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ РАЗОМ, ІЗ ДЕФІСОМ, ОКРЕМО

Із *дефісом* пишемо:

- іменники прикладкового типу: *штифт-конус*, *зуб-антагоніст*;
- ініціальну аббревіатуру, написану великими або малими літерами, з будь-яким словом: *ВІЛ-інфекція*, *ДНК-експертіза*, *ВІП-зала*;
- дві ініціальні аббревіатури, написані великими літерами: *ВІЛ-СНІД*;
- слова-терміни, до складу яких входить літера алфавіту: *П-подібний*, *Т-подібний*.

брекет-система

фінгер-плагер

фосфат-цемент

дриль-борбонд-агент

генціан-віолет

зуб-антагоніст

кюретаж-зіскріб

паста-герметик

шина-протез

резорцин-формалін

К-ример

ДНК-аналіз

УФ-промені

НОВИЙ ПРАВОПИС

АКТУАЛЬНІ МЕДИЧНІ ТЕРМІНИ РАЗОМ, ІЗ ДЕФІСОМ, ОКРЕМО

Із *дефісом* пишемо назви сплавів – поєднання будь-яких дорогоцінних чи недорогоцінних металів, зокрема золота, срібла, кобальту, хрому, титану, танталу, ніобію та ін.

Назви цементів, прокладкових матеріалів, лаків, пластмасокомпозитів, оркомерів, аерозолів, апаратів, борів беруться в лапки: «Кальцевіт», «Лателюкс», «Уніцем», «Силіцин», «Силідонт», «Цеміон», «Карбодент», «Евікрол», «Гіпозоль», «CorePaste», «CanalFinder», «Microdebhder», «EndoExtractor», так само – назви фірм: «Dentsply», «Ultradent» та ін.

кобальто-хромовий

хромо-нікелевий

нікеле-хромовий

**кобальто-хромо-
молібденовий**

золото-паладієвий

срібно-паладієвий

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

КЛИЧНИЙ відмінок імені *Ігор*

* Шановний Ігорю Петровичу!

* Шановний Ігорю Миколайовичу!

* Шановний Ігорю Володимировичу!

Т.Л.

В імені **Ігор** змінено **кличний відмінок**: тепер **Ігорю**, раніше було **Ігоре**. Також форма **по батькові** від нього тепер подається як **Ігорьович**, раніше була **Ігорович**.

- ❖ Для імені **Олег** встановлено форму **кличного відмінка** **Олеже**, яка раніше вважалася неправильною, але як варіант залишена й стара форма **Олегу**.

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

Якщо звертання складається із загальної назви та імені або з двох загальних назв, форму кличного відмінка набувають обидва слова: *лі́карю Їгорю, па́не професоре, колего Максиме*. Можливі також поєднання форми кличного відмінка іменника загальної назви і форми кличного відмінка прізвища, однакової з формою називного відмінка: *дру́же Макси́менко; коле́го Євге́нищук, па́не Кова́ль*.

Змінено принцип передачі деяких російських чоловічих прізвищ прикметникового зразка – тепер усі вони передаються через -ий, навіть якщо в російському оригіналі -ой (винятком лишається Толстой): Донський, Крутий, Луговський, Полевий, Соловйов-Сєдий, Босий, Трубецький, **але Толстой (Толста)**; раніше такі російські прізвища на -ой залишали це закінчення і в українській мові.

Слово ***хабар*** переведене в м'яку групу й тепер відмінюється за зразком: *хабаря, хабареві, хабарем...* раніше було «хабара» і т. д. (але: у складних словах із *хабар* сполучним голосним є лише **о**: хабародавець, хабаромісткість, хабароодержувач).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. – К.: Наукова думка, 2004. – 448 с.
2. Головащук С. І. Словник наголосів / Уклад.: С. І. Головащук. – К.: Наук.думка, 2003. – 320 с.
3. Гринчишин Д. Г. Словник паронімів української мови / Д. Г. Гринчишин, О. А. Сербенська. – К.: Освіта, 2008. – 320 с.
4. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
5. Караванський С. Й. Практичний словник синонімів української мови / С. Й. Караванський. – К.: Кобза, 1993. – 469 с.
6. Короткий тлумачний словник української мови / За ред. Д. Г. Гринчишина. – К.: Просвіта, 2010. – 599 с.
7. Лещенко Т. О. Лексико-стилістичні аномативи в науковому стоматологічному тексті / Т. О. Лещенко, Н. В. Бондар, М. М. Жовнір // Молодий вчений. – 2019. – № 5.1 (69.1). – С. 145–148.
8. Лещенко Т. О. Ненормативне вживання складних термінів у науковому стоматологічному дискурсі / Т. О. Лещенко, М. М. Жовнір // Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Івано-Франківськ (м. Яремче), 17 травня 2019 р. – Івано-Франківськ : ІМУ, 2019. – С. 97–98.
9. Лещенко Т. О. Професійна мова медика / Т. О. Лещенко. – Полтава : ПФ «Форміка», 2004. – 140 с.
10. Лещенко Т. О. Стоматологічний науковий дискурс: питоме українське vs іншомовне в термінології / Т. О. Лещенко, М. М. Жовнір // Молодий вчений. – 2018. – № 9.1 (61.1). – С. 69–74.
11. Лещенко Т. О. Сучасний науковий стоматологічний текст: функціональне призначення і недоліки його втілення / Т. О. Лещенко, Н. В. Бондар,

М. М. Жовнір // Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка. Серія : Філологічні науки. – 2019. – Вип. 175. – С. 135–141.

12. Лещенко Т. О. Українська мова в медицині : навч. посіб. для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів МОЗ України / Т. О. Лещенко, Т. В. Шарбенко, В. Г. Юфименко. – Полтава, 2017. – 332 с.

13. Лещенко Т. О. Українська мова за професійним спрямуванням : методичні вказівки для самостійної роботи студентів I курсу медичного і стоматологічного факультетів / Т. О. Лещенко. – Полтава : Астроя, 2011. – 73 с.

14. Лещенко Т. О. Українськомовна ревіталізація в науковому стилі мови стоматології / Т. О. Лещенко, Н. В. Бондар // Актуальні питання підвищення якості освітнього процесу : наук.- практич. конф. з міжнар. участю, м. Яремче, 17 травня 2019 р. – Івано-Франківськ, 2019. – С. 96.

15. Новітній російсько-український словник / Уклад.: Л. П. Коврига. – Харків: Белкар-книга, 2006. – 1072 с.

16. Новий тлумачний словник української мови: У 3-х т. / Уклад.: В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К.: Аконт, 2008. – 928 с.

17. Новий український правопис. – К.: Центр навчальної літератури, 2019. – 284 с.

18. Орфографічний словник української мови / Уклад.: С. І. Головащук. – К.: Довіра, 1994. – 864 с.

19. Полюга Л. М. Словник синонімів української мови. – К.: Довіра, 2007. – 477 с.

20. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / за ред. С. Я. Єрмоленко. – Харків: Фоліо, 2006. – 623 с.

21. Словник іншомовних слів / Уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наук.думка, 2000. – 680 с.

22. Словник іншомовних слів / Уклад.: Л. О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.

23. Сучасний словник іншомовних слів / Уклад.: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К.: Довіра, 2006. – 789 с.

24. Словник синонімів української мови: У 2-х т. / Уклад.: А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк та ін. – К.: Наукова думка, 1999.

25. Словник української мови : в 11-ти т. / Уклад.: І. Білодід. – К.: Наукова думка, 1970 – 1980. – 303 с.

26. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / За ред. В. В. Дубчинського. – Х. : Школа, 2006. – 832 с.

27. Тлумачний словник української мови / Уклад.: Л. Г. Боярова, В. К. Войнов, О. О. Дудка. – Харків : Прапор, 2002. – 992 с.

28. Український правопис. – К.: Наук.думка, 1993. – 240 с.

29. Українсько-російський словник: у 6-ти т. / За ред. І. М. Кириченко. – К.: Вид-во АН УРСР, 1953-1963. – 506 с.

30. Усатенко О. К. Російсько-український словник медичної термінології / Уклад.: О. К. Усатенко. – К.: Наук.думка, 1996. – 463 с.

31. Astahova S. Stylistic Issues of Modern Dental Scientific Discourse [Electronic resource] / S. Astahova, T. Leshchenko, M. Zhovnir, S. Shekhavtsova // International Journal of Engineering & Technology. – 2018. – Vol. 7 (4.8.). – P. 745–749. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.sciencepubco.com/index.php/ijet/article/view/27452>. Дата звернення: грудень 22, 2019.

Навчальне видання

Лещенко Тетяна Олександрівна,

Бондар Наталія Василівна,

Жовнір Марина Миколаївна

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС:

НОВАЦІЇ ТА ВАРІАЦІЇ

Коректура авторська